



# TALVISOTA - Erkon juutalaisvaimon sota

# TALVISOTA - Erkon juutalaisvaimon sota

Unohda, että Neuvostoliitto on suurvalta. Näillä sanoilla ulkoministeri Erkko evästi Paasikiveä, kun Paasikivi oli lähdössä Moskovaan neuvottelemaan aluevaihdoista ennen talvisotaa. Olisikos voinut pöljempää neuvoa antaa.
Uusin historiantutkimus tuntuu kallistuvan sille kannalle, että talvisota olisi hyvinkin voitu välttää. Näyttää vahvasti siltä, että suomalaiset päättäjät ja neuvottelijat aikanaan eivät olleet alkuunkaan tilanteen tasalla, oikeastaan he näyttävät olleen täydellisen kuutamolla tilanteesta. Tässä ei ihailla eikä puolustella Stalinia, Stalin oli murhamies isolla M:llä, häikäilemätön ja laskelmoiva roisto. Se oli hyvin tiedossa jo silloin, ja tämänkin muuttujan arvo olisi pitänyt asettaa juuri näin. Stalin oli pari kuukautta aikaisemmin yhdessä Hitlerin kanssa hyökännyt Puolaan ja jakanut sen ilman sen suurempia tunnontuskia. Puolalta ei kyselty aluevaihtoja tukikohtia varten, sinne vain hyökättiin.
Neuvostoliiton vaatimukset Suomelle siinä maailmantilanteessa olivat ymmärrettäviä. Kuka tahansa, joka tekee pienen ajatuskokeen ja asettuu Stalinin asemaan, päätyy tekemään jotain samanlaista.

**Pihalla kuin lumiukot**

Stalinilla oli tiedossa, kuten piti olla myös suomalaisilla, että Hitler tulisi ennen pitkää hyökkäämään Neuvostoliittoon. Tämän olivat saksalaiset kertoneet koko maailmalle ja vielä suomalaisillekin erikseen. Molotovin ja Ribbentropin välinen yhteisymmärrys oli molemmin puolin ymmärretty väliaikaiseksi. Suomalaiset eivät tätä tilannetta osanneet lukea. Saksalaiset yrittivät viestittää suomalaisille, että kannattaa hyväksyä ehdot, mutta sitä ei kuunneltu. Saksalaiset myöhemmin Hitlerin itsensä suulla totesivat suomalaisten toimineen täysin järjettömästi. Ehkä heillä olikin parempaa tietoa Stalinin tavoitteista, olivathan he juuri silloin virallisesti Stalinin kavereita. Pyyteetöntä ei tietysti Saksankaan toiminta ollut, ehkä he jo tuolloin olivat pelaamassa omaa shakkiansa Suomen liittämiseksi mukaan sotaretkeensä.
Suomalaiset tekivät 30-luvulla kyllä kaikkensa näyttääkseen Stalinille mistä kana pissii. Saksalaisia sotilaita ja virallisia sotilasvierailuita on tuntunut rampanneen Suomessa yhtenään. Suureellisia juhlia pidettiin 1918-sodan muistoksi, ja eipä todellakaan yhteisen kiihkottoman sovituksen hengessä. Melkoinen ja kallis viritys oli myös yhdessä Viron kanssa tehty Suomenlahden sulkeva tykistöjärjestelmä. Se jo yksin muodostaa syyn tarttua sotatoimiin, miten suurvalta voisi hyväksyä yhtä tärkeintä satamaansa ja kaupunkiansa

uhkaavan tekijän. Pisteenä i:n päälle suomalaiset jaksoivat kaahottaa Suur-Suomesta heimoaatteineen. Suomessa oli suuri joukko fasismiin pahasti kalleellaan olleita ns. eliitin edustajia, taiteilijoita, yliopistoväkeä ja virkamiehiä. Sotaväki tuntuu uskoneen Saksan malliin paljon enemmän kuin suomalaiseen demokratiaan. Virallinen ulkopolitiikka ei uskonut itsekään, kun se yritti piipittää, että ei tässä mitään kummallista ole. Suomi onnistui tosiaan antamaan Stalinille kaikki syyt miettiä epäluuloisessa mielessään suomalaisista mitä tahansa. Suomalaisten kortit olivat huonot. Armeija oli, ja ehkä kohtuullisestikin harjoitettu, ja sen moraali oli kunnossa. Rahaa oli käytetty rutkasti, mutta sillä oli hankittu tolkuttoman kalliita panssarilaivoja ja sukellusveneitä. Niillähän ei ollut mitään virkaa talven jäissä. Tehokkaammat ja halvemmat, ja vättämättömät varusteet, kuten panssarintorjuntavälineet ja konepistoolit, oli jätetty melkeinpä hankkimatta. Tykistöllä oli ammuksia tuskin nimeksi. Sisällissodasta oli vasta kaksikymmentä vuotta ja sen jäljet näkyivät, eikä niitä varsinaisesti oltu haluttukaan peittää kaikkine vapaussodan muistojuhlineen. Saksa, jonka lahkeeseen oli kehrätty hyvin näkyvästi koko itsenäisyyden alku, olikin yhtäkkiä Stalinin kaveri. Suomalaisten kortit olivat repalaiset, ässiä ei oikein ollut, ja tämä tarina oli ikävällä tavalla tosi.
Suomalaiset päättäjät osoittivat uskomatonta mielikuvituksettomuutta Moskovan neuvotteluissa. Miten päin vain tämän ajattelee, tulee helposti johtopäätökseen, että suomalaisten paras strategia olisi ollut pelata aikaa. Olisi ollut järkevää antaa pienessä periksi, jotta suurelta vahingolta olisi mahdollisesti vältytty. Aluevaihdoissa Suomi olisi saanut tuplasti enemmän maata kuin olisi menettänyt, ja se olisi voitu sopivasti saada näyttämään suurelta diplomaattiselta voitolta. Aika oli kullanarvoista, se olisi antanut aikaa varustautua, jos sota sittenkin syttyisi. Ja se olisi antanut aikaa maailmantilanteen kehittyä. Jos Saksa hyökkäisi Neuvostoliiton kimppuun, niin kuin oli odotettavissa, tilanne voisi muuttua ratkaisevasti Suomen eduksi. Jos Saksa ei hyökkäisi, jännitys voisi lientyä itsestään. Kaikki muut vaihtoehdot kuin sota olisivat olleet järkeviä. Jos Suomi joutuisi sotaan, se suurella todennäköisyydellä voisi joutua miehitetyksi, voisi käydä kuten Puolassa.

**Erkon sota**

On syytä kysyä, miksi suomalaiset olivat ulalla. Kaikki näyttää kulminoituvan siihen, että ajateltiin, että Stalin bluffaa. Mistä tällainen ajattelu oikein syntyi?
Talvisotaa on sanottu Erkon sodaksi, nimityksen on tainnut keksiä itse Paasikivi. Nimitys juontaa juurensa ulkoministeri Erkon taipumattomasta asenteesta Moskovan neuvotteluissa. Nimitys sisältää ajatuksen, että Paasikivi ymmärsi ja tunnusti, että onpa tainnut tulla tehtyä pikkuinen moka. Pikkuinen moka pistetään Erkon piikkiin, mikä kertoo siitä, mistä vahvimmat mielipiteet taipumattomuudesta tulivat. Paasikivi voi tietysti ottaa aimo annoksen mokasta itselleen. Hän oli neuvotteluissa mukana, hänelle oli paras kuva siitä, missä siellä mentiin, ja hänen sanansa olisi pitänyt painaa enemmän.
Erkko ei osallistunut Moskovan neuvotteluihin. Suomalaiset tapasivat neuvostoliittolaiset kahdeksassa kokouksessa, joista seitsemässä itse Stalin oli läsnä. Ulkoministeri Molotov oli kaikissa läsnä. Suomen ulkoministeri ei vaivautunut yhteenkään kokoukseen paikalle.

Suomalaisista paikalla oli vain kakkos- tai kolmosjoukkue, kun punakoneesta paikalla oli kaikkien aikojen ykkösketju. Melkoista vastuunpakoilua, eiköhän tämä nimenomaisesti olisi kuulunut ulkoministerin tontille. Viesti se on sekin, ettei näihin MM-kilpailuihin lähetetty oikeaa joukkuetta, Stalin taisi olla siitäkin vähän närkkis.
Erkko ei saanut todellista käsitystä siitä, miten tosissaan Stalin oli, ja että kysymys saattoi sittenkin olla todellisesta neuvottelutilanteesta ja toisaalta sodan uhasta. Stalin muuten myös yritti tehdä erilaisia uusia ehdotuksia. Hän mm. ehdotti Hankoniemen ostamista, Hankoniemen edustalla olevien saarien vuokraamista Hankoniemen sijaan jne. Suomalaiset lakonisesti torppasivat ne kaikki, neuvotteluvaltuuksia kun ei ollut. Aika kauanhan Stalinin pinna lopulta kesti.
Kun neuvottelut lopulta päättyivät Molotovin pahaenteiseen toteamukseen, että kun siivilipuoli ei saa sopimusta aikaiseksi, asia täytyy antaa sotilaitten hoidettavaksi, suomalaiset pakkasivat laukkunsa ja lähtivät kotiin uskoen toteamuksen tarkoittavan, että neuvotteluita käytäisiin sotilasvirkamiesten kesken. Tosi kuutamolla suomalaiset olivatkin.
**Vai Erkon vaimon sota**
Viktor Vladimirovin kirjassa on mielenkiintoinen viittaus Erkon taustoihin: ”Erkkoa luonnehtiessaan Wuolijoki totesi hänen olevan vaimonsa voimakkaan vaikutuksen alainen. Erkon vaimo oli taas aikoinaan Englantiin asettuneiden ja neuvostovallan vastaiseen taisteluun aktiviisesti osallistuneiden venäläisten valkoemigranttien pahimpia edustajia. Vaimon vaikutus Erkkoon ilmeneni muun muassa siinä, että useiden vuosien ajan Erkko karttoi visusti Neuvostoliiton lähetystöä ja että Helsingin Sanomien päätoimittajana hän muutti tämän sanomalehden Neuvostoliitolle vihamieliseksi.”
Vladimirov ei sen enempää palaa tähän tai saatikka pidä tätä taustatekijänä sodalle. Tieto on kuitenkin mielenkiintoinen. Olemmehan nykyaikana nähneet, miten irrationaalista päätöksenteko voi olla suurvaltojenkin tasolla, ja miten puolisot voivat vaikuttaa päättäjien toimintaan. Keittiön kautta osallistuminen ja taustalla vaikuttaminen ei ole ihan tavatonta. Maailmassa tapahtuvien asioiden virta, sanottakoon sitä tässä vaikka historiaksi, on myös hyvin pitkälle sattumanvarainen ja irrationaalinen prosessi. Se on vähänkin kauempaa katsottuna ilmiö, jota voi hyvällä syyllä luonnehtia kaaokseksi. Erilaiset pyörteet riehuvat siellä ja täällä kuin matalapaineet ja myrskyt ikään. Jossakin sattuu hetken olemaan poutaisempaa tai jostakin syystä jollakin leveysasteella vallitsee enemmän seesteisempiä säitä kuin jollakin toisella. Tällaisessa kaaoksessa jonkun toiminnan käynnistäjänä voi olla mitättömältä näyttävä tekijä. Erkon vaimo voi siipien lepatuksellaan sysätä alkuun prosessin, joka pyöriessään ja törmätessään suurempiinkin pyörteisiin saa lopulta aikaan salamointia Kannaksella Mainilassa.
Erkon vaimo ei varmasti ollut avaintekijä tässä sodassa, ja hänen mahdolliset neuvostovastaiset sanansa putosivat varmaan muutenkin otolliseen maaperään. Mutta on jotenkin mustanpuhuvan metkaa leikkiä ajatuksella, että nuo sanat keittiössä kallistivat Erkon kantaa vaikkapa hitusenkin siihen suuntaan, että Paasikivellekin tuli tokaistua, että

Neuvostoliitto ei ole suurvalta, ei sitä kannata ottaa tosissaan. Se taas ehkä sai Paasikiven pidättäytymään lyömästä nyrkkiä pöytään Suomessa, vaikka hän vaikuttaa selvästi ymmärtäneen neuvottelujen ilmapiiriä ja Neuvostoliiton intressejä kotiin jääneitä paremmin. Jos ajatusta vielä vähän jatkaa, koko tämä revohka, kymmenet ja sadat tuhannet kuolleet ja vammautuneet vain sen takia, että historian rattaissa sattui olemaan hiekan jyvänen juuri sopivalla kohtaa. Olisi se aika hirmuista.
Tietysti jos irrationaalinen tekijä ei ollut Erkon vaimon siipien lepatus, voi se olla jokin muukin. Joistakin tekijöistä johtuen Suomen neuvottelijoiden asenne oli lukkiutunut asentoon, jota ei voida pitää tolkullisena siihenkin aikaan käytettävissä olleiden tietojen perusteella.

**Kävipä tuuri**

Yhtä kaikki, olkoon talvisota Erkon sota tai Erkon vaimon sota, tai jotain muuta, se oli sota, joka olisi hyvin voitu välttää. Tietysti suurin roisto oli Stalin, ja jossain taustalla oli toinen suuri roisto Hitler, mutta suomalaisten toiminta tilanteessa oli käsittämättömän naivia ja typerää. Talvisodassa Suomen pelasti lopulta tekijä, jota ei ollut millään lailla näkyvissä, kun neuvotteluja käytiin. Siitä ei ollut edes aavistusta. Stalin olisi sodan aloitettuaan voinut viedä sen loppuun saakka. Suomen pelasti Englannin ja Ranskan väliintulo. Stalin ei halunnut riskeerata suhteitaan länteen sodan partaalle, ja hän päätti lopettaa sodan Suomen suunnalla. Hän oli saanut sen mitä alunperin tavoitteli ja vähän enemmänkin.
Suomen pelasti siis puhdas sattuma. Tavalliset sotilaat urhealla toiminnallaan tienasivat aikaa tuurin tulla, mutta lopulta Suomen näkökulmasta kysymys oli vain onnekkaasta sattumasta. Missä mahtoi perhonen lepattaa, että se sattuma tuli Suomen avuksi.
Suomen neuvottelijat pelasivat pokeria, jossa panoksena oli Suomen katoaminen maailman kartalta, täydellisen huonoilla korteilla ymmärtämättä sitä itsekään.
Artikkelin kuva: SA-Kuva, Tanner ja Paasikivi lähdössä Moskovaan. 31.10.1939.

**Kirjallisuutta:**

Markku Jokisipilä ja Janne Könönen, Kolmannen valtakunnan vieraat. Suomi Hitlerin Saksan vaikutuspiirissä 1933-1944. 2013, Otava.
Viktor Vladimirov, Kohti talvisotaa. 1995, Otava.
Henrik Tala, Talvisodan ranskalaiset ratkaisijat, Ranskan apu Suomelle 1939-1940, 2014.
Jenni Kirves ja Sari Näre, Luvattu maa – Suur-Suomen unelma ja unohdus, 2014.
Bob Carruthers (toim.), Hitlerin pohjoinen rintama, Saksan armeijan operaatiot Norjassa ja Suomessa 1939-1945, 2013. Suomennos Maikki Sorvo, 2013.
Pirkko Kanervo, Italia ja Suomen talvisota : Il Duce Mussolini maailman urheimman kansan apuna, 2007.
Markku Ruotsila, Churchill ja Suomi. Winston Churchillin Suomea koskeva ajattelu ja toiminta, 2002.
Jari Leskinen, Veljien valtiosalaisuus – Suomen ja Viron salainen sotilaallinen yhteistyö Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1918 – 1940, 1999.